

A türk dimenzió mint stratégiai tengely: Magyarország mozgástera a C6- struktúrában

MKI Nézőpont

A Magyar Külügyi Intézet rendszeres kiadványa.

Kiadó:

© Magyar Külügyi Intézet, 2026.

Szerző(k):

Vasa László

Lektorálta:

Vass Ágnes

Korábbi kiadványainkat megtekintheti az [Intézet](#) weboldalán.

Borítókép forrás: aircenter.az

Vasa László, vezető kutató, MKI

A TÜRK DIMENZIÓ MINT STRATÉGIAI TENGELEK: MAGYARORSZÁG MOZGÁSTERE A C6-STRUKTÚRÁBAN

A közép-eurázsiai térség, mely nem csupán Közép-Ázsiát, de a Dél-Kaukázust is magában foglalja, kiemelt fontosságú nem csupán Magyarország, de az egész európai kontinens számára is, mivel az orosz-ukrán háború miatt a kereskedelmi útvonalak délebbre tolódtak és – korábban alternatívaként már definiált és fejlesztett – Középső Folyosó (Middle Corridor) néven megjelenő új gazdasági folyosó ezen a térségen halad át, biztosítva a Kelet-Nyugat közötti kereskedelem zavartalanságát és időbeliség tekintetében való optimalizálását.

Az orosz-ukrán háború elhúzódása és a 2026-ban eszkalálódó iráni konfliktus egyaránt felgyorsították a globális rend fragmentálódását. A világpolitika multipolarizálódása nem csupán a hatalom újraelosztását, hanem a térszervezés¹ új logikáját is jelenti. A korábbi korszak nagystratégiái² – amelyek a blokkosodásra, a szuverenitás részleges átadására vagy az egyirányú integrációra épülő biztonságfogalomra alapultak – ma már nem magyarázzák kielégítően a nemzetközi folyamatokat. Különösen igaz ez a kisállamokra és a középhatalmakra, amelyeknek a geopolitikai kitettségét korábban az alkalmazkodás, ma azonban egyre inkább a pozicionálás képessége befolyásolja.³

A külpolitikai siker meghatározó eleme ma már nem az integráció mélysége, hanem a kapcsolati szerkezet sokszínűsége, a gazdasági előnyökhöz való diverzifikált hozzáférés és a döntési autonómia fenntartása.⁴ E modern átrendeződés egyik legszembetűnőbb példája Közép-Ázsiának a geopolitikai értelemben vett visszatérése a nemzetközi térbe. A régióra hosszú ideig a

1 Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* (Basic Books, 2016).

2 Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (Cambridge University Press, 1981).

3 John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (W. W. Norton & Company, 2001).

4 Evelyn Goh, „Southeast Asian Strategies toward the Great Powers: Still Hedging after All These Years?”, *The ASAN Forum*, 4, 1. sz. (2016), <https://theasanforum.org/southeast-asian-strategies-toward-the-great-powers-still-hedging-after-all-these-years/>.

„posztszovjet” kategória részeként tekintettek a globális gondolkodásban,⁵ és ez a besorolás implicit módon a politikai függés és az intézményi lemaradás narratíváját rögzítette,⁶ Moldovához vagy Ukrajnához hasonló szintre sorolta be az ebben a régióban fekvő országokat. Ez a keret ma már nem teszi lehetővé annak a felismerését, hogy a térségben 2016 után olyan belső együttműködések jöttek létre, amelyek – ellentétben a korábbiakkal – nem külső nagy- vagy középhatalmi kezdeményezésből erednek. A közép-ázsiai öt ország (C5) – Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbegisztán, Türkmenisztán, Tádzsikisztán – hálózatosodása a határnyitások, a gazdasági koordinációk, a vízpolitikai és energetikai egyeztetések révén önálló regionális koherenciát hozott létre, amely nem előzmények nélküli, de újszerű mélységgel bír.

A C5+AZ-együttműködés, amelyet immár C6-ként neveznek, a közép-ázsiai ötök és Azerbajdzsán közötti, fokozatosan mélyülő és egyre intézményesülőbb kapcsolatrendszer⁷ jelzi. A kooperáció az öt közép-ázsiai ország és Azerbajdzsán közötti, alapvetően informális, rugalmas együttműködési formátum. Nem tekinthető formális nemzetközi szervezetnek, sokkal inkább egy rugalmas, érdekvezérelt együttműködési keret, amely a regionális kihívásokra és gyakorlati célokra koncentrál. Konkrétumai főleg infrastruktúrában és energiában jelennek meg: a Középső Folyosó fejlesztése, a kaszpi-tengeri kikötők modernizálása, valamint a Baku-Tbiliszi-Kars vasútvonal fejlesztése. Mindezen túl, a rendszeres politika egyeztetés komoly előrelépésnek mondható, mivel ezek az országok a függetlenségük elnyerése óta leginkább individualista módon, az integrációs kísérleteknek ellenállva működtek. Ez az első, kézzel fogható, nem külső szereplő által indukált, nem formalizált együttműködés a térség országai között. A földrajzi elhelyezkedése miatt Azerbajdzsán kulcsszerepet tölt be Közép-Ázsia számára, hiszen a Kaszpi-tengeren keresztül összekötő kapcsot jelent nemcsak a Távol-Kelet és Európa, de a tulajdonképpen türk világot jelentő Közép-Ázsia és Törökország között is. Ebben az összefüggésben kiemelt jelentőségű az Ázsia és Európa közötti kereskedelemmel és szállítmányozással kapcsolatosan a Transzkaszpi Nemzetközi Szállítási Útvonal, más néven a Középső Folyosó (Middle

5 Alexander A. Cooley, „International Ordering and Great Power Competition: Lessons from Central Asia” *Brookings Institution*, February 2023, <https://www.brookings.edu/articles/international-ordering-and-great-power-competition-lessons-from-central-asia/>.

6 Marlène Laruelle, *Russian Eurasianism. An Ideology of Empire* (Woodrow Wilson Center Press és The John Hopkins University Press, 2008), 276.

7 Luke Coffey, „Azerbaijan: A Strategic Addition to the C5”, *Hudson Institute*, 2025. november 21., <https://www.hudson.org/foreign-policy/azerbaijan-strategic-addition-c5-luke-coffey>.

Corridor)⁸ fejlesztése, mivel az a tengertől elzárt közép-ázsiai régió országai számára stratégiai jelentőségű a globális piacok elérésében. Mindazonáltal a régió a Középső Folyosó okán létfontosságú Európa, így Magyarország számára is, mivel kapcsolataink jelentős módon diverzifikálódtak a Távols-Kelet irányába, minek okán az eurázsiai kontinensen megvalósuló konnektivitás és az ebben tapasztalható aktuális zavarok erőteljesen befolyásolják gazdasági helyzetünket. A Perzsa-öbölben tapasztalható fegyveres konfliktusok által okozott zavarok is rávilágítanak a közép-eurázsiai térség megkerülhetetlenségére.

Nem véletlen, hogy az együttműködés egyik fő pillére a közlekedés és a tágabban értelmezett konnektivitás, hiszen Azerbajdzsán és a közép-ázsiai országok egyaránt érdekeltek a vasúti, a kikötői és a logisztikai infrastruktúra fejlesztésében. A Baku–Tbiliszi–Kars-vasútvonal, valamint a Kaszpi-tengeri hajózás jelentős mértékben hozzájárul a szállítási idők csökkentéséhez⁹ és a korábbi, hagyományos útvonalaktól való függés mérsékléséhez, illetve azok (azaz az Oroszországon át vezető Északi Folyosó) kiesésének a pótlásához. Ily módon az együttműködésen belül a fizikai infrastruktúra fejlesztésén kívül kulcsfontosságúvá vált a vámeljáráások harmonizációja és digitalizációja is. A 21. században a szuverenitás nem csupán a területiségre vonatkozik, hanem a hozzáférésre is:¹⁰ mely államok férnek hozzá energiaforrásokhoz, nyersanyagokhoz, piachoz, adathoz és technológiához.¹¹ A többirányú összekapcsoltság nem alternatíva, hanem olyan szükségszerűség, amely növeli a regionális tárgyalási pozíciókat. Az energetikai együttműködés szintén meghatározó terület. Azerbajdzsán jelentős tapasztalattal rendelkezik a kőolaj- és földgáztermelés terén, valamint az európai export-infrastruktúrák¹² üzemeltetésében. Az energiahordozókkal rendelkező közép-ázsiai államok számára így egyszerre tranzitország és stratégiai partner.¹³ Az utóbbi

8 „Sustainable Transport Connectivity between Europe and Central Asia” *European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)*, 2023. június 16., https://transport.ec.europa.eu/system/files/2023-06/Sustainable_transport_connections_between_Europe_and_Central_Asia.pdf.

9 „Realising the Potential of the Middle Corridor” *OECD*, 2023/12 https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/realising-the-potential-of-the-middle-corridor_c458041c/635ad854-en.pdf.

10 Parag Khanna, *Connectography: Mapping the Future of Global Civilization*, (Random House, 2016).

11 „Building more Resilient and Sustainable Global Value Chains through Responsible Business Conduct” *OECD*, 2021, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/02/building-more-resilient-and-sustainable-global-value-chains-through-responsible-business-conduct_2c47f473/4e08c886-en.pdf.

12 „EU and Azerbaijan Enhance Bilateral Relations, Including Energy Cooperation”, *European Commission*, 2022. július 18., https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-and-azerbaijan-enhance-bilateral-relations-including-energy-cooperation-2022-07-18_en.

13 „Azerbaijan Energy Profile: Overview”, *International Energy Agency*, 2022, <https://www.iea.org/reports/azerbaijan-energy-profile/overview>.

években a felek együttműködése kiterjedt a megújuló energiaforrásokra és a zöldátmenetre is, elsősorban a szél- és napenergiára, valamint a zöldenergia-folyosók lehetőségére, amelyeken keresztül szállítanak elektromos áramot Európa számára.¹⁴ A politikai és kulturális kapcsolatok tovább erősítik a C6-együttműködést. A közös történelmi és kulturális háttér – különösen az abban meglévő számos türk identitáselem – megkönnyíti a partnerek közötti párbeszédet és bizalomépítést. Az olyan platformok, mint a Türk Államok Szervezete, hozzájárulnak a rendszeres egyeztetésekhez és az együttműködés intézményesüléséhez.

Összességében tehát a C5+AZ egy pragmatikus, alacsony szinten intézményesült együttműködés, ugyanakkor növekvő stratégiai jelentőséggel bír. Elsősorban a konnektivitásra, az energiára, a konnektivitásra és a regionális stabilitásra összpontosít, és a Középső Folyosó felértékelődésével párhuzamosan várhatóan egyre fontosabb szerepet tölt majd be Eurázsia regionális együttműködési architektúrájában. A C5 Azerbajdzsánnal történt kiegészülése így módon nem csupán kulturális vagy retorikai gesztus, hanem funkcionális bővítés is, hiszen Azerbajdzsán stratégiai jelentősége éppen abból fakad, hogy az energiaellátás, a tranzitútvonalak és a biztonságpolitikai rugalmasság terén olyan kapacitásokkal rendelkezik, amelyek a régió autonóm globális kapcsolódását teszik lehetővé.

A térségbeli országok kooperációját strukturálisan erősíti a Türk Államok Szervezete, amely olyan, a hegemónikus együttműködéseket követő modellként azonosítható, amely nem az integrációs mélységet, hanem a funkcionális hatékonyságot¹⁵ helyezi az előtérbe.¹⁶ A részes országok esetében a kulturális összetartozás nem ideológiai konstrukció, hanem koherenciateremtő erőforrás,¹⁷ a partnerség ára nem a szuverenitási funkciók átadása, hanem a kapacitások összehangolása. Márpedig ez különösen vonzó azon államok számára, amelyek

14 Nicholas Castillo, „Caspian Green Energy Corridor Moves Forward”, *Caspian Policy Center*, 2024. november 14., <https://caspiantpolicy.org/research/environment/caspian-green-energy-corridor-moves-forward>.

15 „Turkic World Vision – 2040”, *Organization of Turkic States* é. n., <https://turkicstates.org/u/d/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf>.

16 Ez élesen eltér az Európai Unió normatív integrációs modelljétől, amely a részvétel feltételeként a jogharmonizáció és politikai integráció irányába történő intézményi konvergenciát vár el. Az EU előnye a kiszámítható szabályrendszer, de az egyúttal a szuverenitás egyes funkcióinak az átadását illető áldozatokkal is jár. A kínai Övezet és Út Kezdeményezés (*Belt and Road Initiative*, BRI) infrastrukturális orientációja ezzel szemben nem igényel sem normatív, sem ideológiai illeszkedést, azonban hosszú távú finanszírozási és technológiai függőséget hozhat létre. Az orosz Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének (KBSZSZ) a hegemonialogikája pedig a biztonsági koordináció révén korlátozhatja az önálló regionális stratégiák alkalmazását.

17 Marlène Laruelle, „New Voices from Central Asia” *The George Washington University*, Central Asia Program, 2017, <https://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/08/New-Voices-from-Central-Asia-1.pdf>.

a történelmi tapasztalataik miatt óvakodnak a hegemon struktúráktól,¹⁸ ugyanakkor a gyors gazdasági modernizáció érdekében nem kívánnak elzárkózni a külvilágtól.

MAGYAR KONTEXTUS

A C6 államai tehát egy olyan geopolitikai és geoökonómiai teret alkotnak, amely nem rendelkezik merev intézményi keretekkel, ugyanakkor egyre markánsabban jelenik meg a nagyhatalmi versengés, a gazdasági folyosók újrarajzolása és az eurázsiai összeköttetések diverzifikációja szempontjából. Ebben a kontextusban Magyarország lehetőségei nyilvánvalóan nem a C6 keretében történő tevékenységekben való közvetlen részvételből, hanem a kapcsolódási képességéből fakadnak: abból, hogy Budapest képes-e releváns, hozzáadott értéket teremtő partnerként megjelenni egy alapvetően türk identitású, a posztszovjet tapasztalatok és az átalakuló világrend által formált együttműködési körben.

Magyarország számára ebben az összefüggésben az esély elsődleges kulcsát Azerbajdzsán jelenti, amely egyszerre tölti be a Kaszpi-tengeri térség kapujának a szerepét,¹⁹ válik a türk világ egyik meghatározó politikai aktorává, és alkotja az Európával való energetikai és infrastrukturális összeköttetés egyik legstabilabb pilléréét. Az Azerbajdzsánnal fennálló stratégiai partnerségén keresztül Magyarország nem csupán diplomáciai értelemben kapcsolódhat a C5 országaihoz, hanem egy olyan indirekt ottani jelenlétet is kialakíthat,²⁰ amely lehetővé teszi számára, hogy anélkül tudjon élni a térségben kínálkozó alkalmakkal, hogy egy formális tagságból fakadó politikai vagy biztonsági kötelezettségeket kellene vállalnia.

A legfontosabb olyan területet, amelyen a C6 formátum hosszabb távon is releváns alternatívát kínálhat az európai – és így a magyar – energiadiverzifikációs törekvések szempontjából, az energia- és a nyersanyag-politika jelenti. Bár Magyarországnak a közép-ázsiai forrásokhoz való közvetlen hozzáférése fizikailag korlátozott, a politikai és diplomáciai mozgástere mégis elég jelentős lehet ahhoz, hogy támogassa és legitimálja azokat az útvonalakat és projekteket,

18 Alexander A. Cooley és John Heathershaw, „Dictators without Borders: Power and Money in Central Asia” (Yale University Press, 2017).

19 „Azerbaijan as a Regional Connector”, *Caspian Policy Center*, 2023 <https://www.caspianpolicy.org/research/economy/azerbaijan-as-a-regional-connector>.

20 Tomohiko Satake, „Japan and Middle Power Diplomacy”, *Australian Institute of International Affairs*, 2019, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/japan-and-middle-power-diplomacy/>.

amelyek a Kaszpi-tenger térségét Európával kötik össze, különösen akkor, ha azok összhangban állnak az Európai Unió stratégiai érdekeivel is. Ebben az értelemben Magyarország hídként betöltött szerepe nem annyira fizikai, sokkal inkább politikai és normatív jellegű.

A közlekedési és a logisztikai összeköttetések – mindenekelőtt a Középső Folyosó fejlesztése – további lehetőségeket teremtenek Budapest számára, hiszen az, hogy a kelet–nyugati áruforgalom egy része elkerüli Oroszországot, felértékeli azokat az európai végpontokat,²¹ amelyek képesek stabil jogi, pénzügyi és infrastrukturális környezetet biztosítani hozzá.²² Magyarország az elkészülő Budapest–Belgrád-vasútvonalnak és a magas színvonalon kiépített logisztikai infrastruktúrájának köszönhetően európai elosztási és koordinációs csomópontként pozícionálhatja magát ebben a rendszerben, ami hosszabb távon gazdasági és politikai értelemben is növelheti a súlyát.

Politikai-diplomáciai szinten Magyarország mozgásterét erősíti az a pragmatikus, szuverenitás-központú külpolitikai megközelítés, amely jól illeszkedik a C6-országok alapvető stratégiai kultúrájához. A közép-ázsiai államok számára különösen fontos, hogy a partnereik ne ideológiai feltételek, hanem a kölcsönös érdekek mentén közelítsenek hozzájuk, és ebben a tekintetben Magyarország nem nagyhatalmi versenytársként, hanem rugalmas, középméretű európai államként jelenik meg, ami növeli az elfogadottságát és a manőverezési lehetőségeit.

Magyarország számára a C6-struktúra értéke a stratégiai autonómia²³ kontextusában is értelmezhető. A stratégiai autonómia ugyanis nem a nemzetközi struktúrákból való kivonulást jelenti, hanem a részvétel nem kizárólagos formájának a kialakítását. A külpolitikai cselekvőképesség ma nem bináris lojalitási kérdés, hanem horizontbővítés:²⁴ azon képesség, hogy az állam több irányba is képes legyen kapcsolódni. A diverzifikáció nem a korábbi integráció elutasítása, hanem annak a kiegészítése; nem választás a Nyugat helyett, hanem

21 „The Central Asian Link”, *EBRD*, 2024 <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2024/the-central-asia-link.html>.

22 Kortenhhaus A, „Commission signs high-level agreements with Western Balkans to improve transport links”, *European Shippers' Council*, 18 September 2023, <https://europeanshippers.eu/commission-signs-high-level-agreements-with-western-balkans-to-improve-transport-links/>

23 „Multilateralism and European Strategic Autonomy in a (post)-Covid World”, *European Union External Action. The Diplomatic Service of the European Union (EEAS)*, 2020. november 15., https://www.eeas.europa.eu/eeas/multilateralism-and-european-strategic-autonomy-post-covid-world-%C2%A0_en.

24 Torrealanca José Ignacio, „Onwards and outwards: Why the EU needs to move from strategic autonomy to strategic interdependence”, *ECFR*, 2023, <https://ecfr.eu/article/onwards-and-outwards-why-the-eu-needs-to-move-from-strategic-autonomy-to-strategic-interdependence>.

döntés a Nyugaton kívül is. Magyarország helyzeti előnye több tényezőbből fakad. Egyrészt nem terheli a gyarmatosítók múltja, ezért a diplomáciai jelenléte alacsonyabb politikai költséggel jár. Másrészt nem „exportál” normatív rendszereket, így a kapcsolatok nem percepcióalapú aszimmetriára épülnek. Harmadrészt az EU-tagság olyan interpretációs tőkét, azaz olyan tudásbeli erőforrást biztosít a közép-ázsiai és dél-kaukázusi államok számára, amellyel hozzáférést nyerhetnek az európai diskurzushoz. Magyarország így nem egyszerűen tranzitország, hanem értelmező állam²⁵ lehet: olyan szereplő, amely nem helyettesít, hanem összeköt, és nem ideológiát közvetít, hanem információt. A türk dimenzió mint stratégiai tengely tehát olyan funkcionális együttműködési keret, amely kompatibilis Magyarország szuverenitásalapú külpolitikai gondolkodásával. A külpolitikai diverzifikáció pedig nem egyszerű stratégiai választás, hanem strukturális szükségszerűség egy olyan nemzetközi környezetben, amelyben a kiszámíthatóság már nem garantált, és a kisállamok mozgásterét nem a méret, hanem a mozgás lehetősége határozza meg.²⁶ Magyarország számára ezért a kérdés már nem az, hogy belép-e ebbe a térbe, hanem az, hogy milyen pozícióban teszi azt.

Összességében kijelenthető, hogy Magyarország számára a C6-formátumban kínálkozó lehetőségei a célzott és tudatos felkészülés esetén számottevőek lehetnek, amennyiben Budapest képes következetesen Azerbajdzsánon keresztül helyzetbe hoznia magát, miközben egyszerre jelenik meg az Európai Unió felé közvetítőként, a közép-ázsiai térség irányába pedig jól értelmezhető, kiszámítható partnerként. A magyar mozgástér tehát nem a strukturális hatalomból, hanem a kapcsolódások menedzseléséből és a geopolitikai átmenetek felismeréséből fakad.

25 Andrew Cooper és Jongryn Mo, „Middle Power Leadership and the Evolution of the G20”, *Global Summitry Journal*, May 2013, <https://globalsummitryproject.com/wp-content/uploads/2021/04/Middle-Power-Leadership.pdf>.

26 Laidi Zaki, „World time as a global event”, *Geopolitics*, 5:2, (2000): 94-119, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14650040008407682>

**MAGYAR
KÜLTÜGYI
INTÉZET**